

УДК 329.733

ІНСТИТУТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Головка А. А.

Аспірант Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України

В науковій статті представлено цілісне бачення місця та ролі інститутів громадянського суспільства в системі інформаційної безпеки держави. Обґрунтовано доцільність залучення недержавних інституцій до процесу прийняття та реалізації політичних рішень в даній сфері. Визначено основні елементи громадянського суспільства, що виступають у ролі недержавних суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки. Крім того, систематизовано основні принципи взаємодії між громадським сектором та державою у контексті безпекової політики в інформаційній сфері. В результаті дослідження сформульовано вичерпні висновки.

В научной статье представлено целостное видение места и роли институтов гражданского общества в системе информационной безопасности государства. Обоснована целесообразность привлечения негосударственных институтов в процесс принятия и реализации политических решений в данной сфере. Определены основные элементы гражданского общества, выступающие в роли негосударственных субъектов обеспечения информационной безопасности. Кроме того, систематизированы основные принципы взаимодействия между общественным сектором и государством в контексте безопасности в информационной сфере. В результате исследования сформулированы исчерпывающие выводы.

The aim of the scientific article is to represent an integral vision of the place and role of civil society institutes in the state informative security system. Expediency of the attraction of non-state institutes to the process of acceptance and realization of political decisions in this sphere were proved. Basic elements of civil society, which appear as non-state subjects of informative security providing, were determined. Furthermore, basic principles of co-operation between the public sector and the state in the context of security policy in the informative sphere were systematized. As the research result, exhaustive conclusions were defined.

Ключові слова: громадянське суспільство, система, інформаційна безпека, громадські об'єднання, аналітичні центри, засоби масової інформації.

Постановка проблеми. В сучасних розвинутих демократіях інститути громадянського суспільства виступають у якості повноцінного учасника політичного процесу. Особливо важливою їх активність в секторі інформаційної безпеки, де ресурсів держави зазвичай замало для протидії наявним у даній сфері загрозам. Недержавні інституції, при достатньо розвинутій політичній культурі та нормативній базі є важливими союзниками держави у боротьбі із сучасними викликами. В таких умовах важливо визначити теоретичні основи взаємодії між громадянським суспільством та владою, а саме визначити основні інститути, які є учасниками процесу реалізації цілей безпекової політики в інформаційній сфері та проаналізувати основні принципи їх співпраці із виконавчими та безпековими структурами

Метою статті є теоретичне дослідження місця та ролі інститутів громадянського суспільства в системі інформаційної безпеки держави. У відповідності з метою дослідження постають наступні наукові **завдання**:

1. Визначення основних недержавних інститутів-суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки держави;
2. Науковий аналіз принципів взаємодії громадянського суспільства та держави в даній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цілісний аналіз та вивчення реалій та проблем взаємодії громадянського суспільства та держави традиційно знаходиться в фокусі багатьох вітчизняних (О. Корнієвський, Г. Почепцов, О. Клименко, М. Гордієнко, А. Колодій,

Ю. Якименко, Л. Євдоченко, В. Степаненко) та зарубіжних (А. Етціоні, Р. Патнем, Г. Аррігі, Е. Геллнер, Е. Хадлі, Дж. Кавон, Е. Арато). Також слід відмітити, що популярною серед науковців є і проблематика інформаційної безпеки (Д. Дубов, М. Ожеван, Т. Ісакова, А. Сапожнікова, С. Морган, С. Томпсон, Дж. Браян, А. Клімбург).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми: разом з тим визначення місця інститутів громадянського суспільства в інформаційній безпеці держави поки що є слабо дослідженим. Це і обумовлює актуальність наукових пошуків у цьому напрямку.

Сьогодні невід'ємним елементом будь-якої демократичної і правової держави є сформована і достатньо розвинута система інститутів громадянського суспільства, які беруть активну участь в суспільно-політичному житті країни. Ідеали ліберальної демократії, на які орієнтуються всі високорозвинені країни заходу, ґрунтуються на принципах підтримки постійних взаємозв'язків між державою та суспільством. В сучасній політичній науці категорія «громадянське суспільство» розглядається з трьох точок зору:

- Як недержавна сфера реалізації соціально-політичних прав та свобод вільних громадян;
- Як об'єднання вільних індивідів та асоціацій громадян, які формуються на добровільній основі з метою реалізації соціально значимих цілей та інтересів;
- Як історичну стадію розвитку суспільства, його якісну характеристику, коли поняття «громадянськості» визначається як ознака усього соціуму [4, с. 84].

Сучасні глобалізаційні процеси та високі темпи розвитку інформаційних технологій обумовили високий рівень залежності держави та суспільства від інформаційної сфери. Однак, крім суттєвих позитивів така тенденція принесла також суттєві ризики, які вплинули на стан справ у секторі інформаційної безпеки.

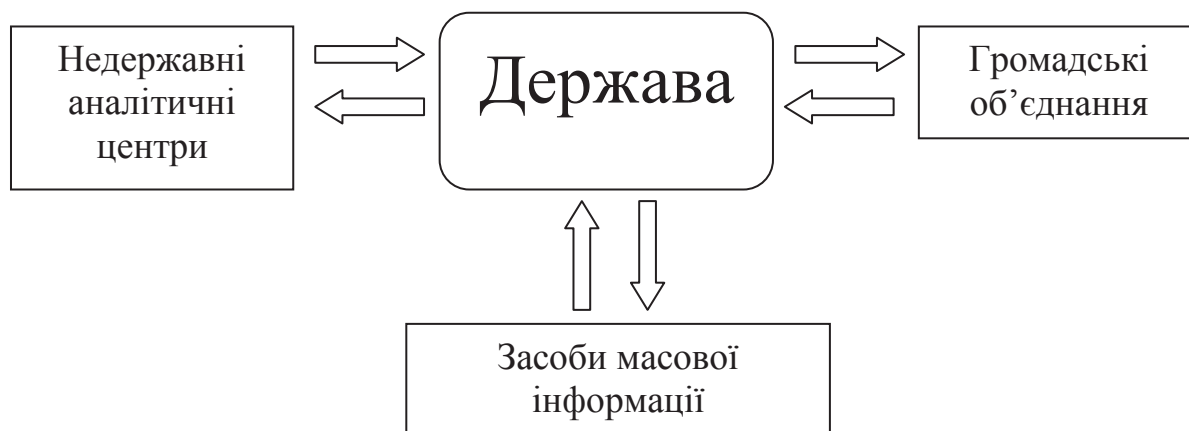
В сучасних умовах цілком очевидним видається той факт, що ресурсів влади (в особі уряду, виконавчих структур, парламенту, президента і т. д.) недостатньо для ефективного захисту інформаційного простору країни від зовнішніх та внутрішніх ризиків. Через це владні структури змушені звертатися за допомогою до громадських організацій та інститутів, які часто виступають в ролі стратегічного союзника держави. Йдеться, перш за все, про громадські організації, спілки, рухи, неурядові групи, аналітичні центри, засоби масової інформації [4, с. 84].

Саме тому, пошук ефективних методів та інструментів вдосконалення співпраці між інститутами громадянського суспільства в соціально значимих питаннях є стратегічним пріоритетом будь-якої держави. Особливо це питання є актуальним для України, яка фактично знаходиться в умовах неоголошеної війни. Підживлює значущість подібних пошуків факт того, що зовнішня агресія проти української державності відрізняється від традиційних методів військової експансії, оскільки включає в себе постійний інформаційний тиск та агресивну пропаганду [4, с. 85].

Говорячи про участь громадянського суспільства у процесі протидії інформаційним загрозам та захисту національних інтересів у даній сфері ми, безперечно, маємо на увазі конкретні недержавні інституції. Спираючись на аналіз суспільно-політичних реалій України (як і власне зарубіжної практики) можна умовно виділити три групи інститутів-суб'єктів інформаційної безпеки (див. Схему 1):

- До *першої групи* слід віднести громадські об'єднання, тобто різного роду організації, спілки, асоціації і т. д. Прикладом тут можуть слугувати ГО «Академія національної безпеки», Всеукраїнська асоціація «Інформаційна безпека та інформаційні технології», Центр військово-політичних досліджень (більш відома завдяки своєму проекту «Інформаційний опір»);
- *Другу групу* складають неурядові аналітичні центри, як позадержавні експертні та наукові установи. До них варто віднести Український центр економічних і політичних досліджень ім. Олександра Разумкова (або просто Центр Разумкова), Український інститут публічної політики, Центр політико-правових реформ;
- *Третя група* об'єднує усі недержавні засоби масової інформації, що діють на території України, а саме друковані джерела (журнали, газети), телевізійні канали, радіостанції, інтернет-ресурси. Тут можна згадати газету «Інформаційний бюлетень», інтернет-видання «Українська правда», телевізійні канали «112.ua», «Перший український інформаційний — 5 канал», «телевізійний канал 24» і т. д. [2, с. 104].

Схема 1. Взаємодія держави та не державних інституцій в контексті забезпечення інформаційної безпеки.



1.) Громадські об'єднання є найпоширенішим інститутом, який забезпечує комунікацію між владою та суспільством. В Україні, згідно частини першої, статті 1, Закону України «Про громадські об'єднання», громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів. Частиною другою, статті 1, відповідного закону передбачено дві основні організаційно-правові форми громадських об'єднань: громадська організація (об'єднання засновниками якого є фізичні особи) та громадська спілка (об'єднання засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами можуть бути юридичні і фізичні особи).

На загальному тлі відсутності прямих загроз зовнішньої агресії роль та місце громадських структур як організаційної основи недержавної системи забезпечення національної безпеки визначає їх реальний потенціал впливу на ситуацію у інформаційній сфері. Тобто йдеться про спроможність громадських структур вирішувати конкретні завдання у сферах захисту життя, безпеки та власності пересічних громадян, спрямовувати енергію громадян на творчу діяльність і тим самим знижувати рівень соціального напруження у суспільстві, надто у суспільстві на перехідному (кризовому) етапі його розвитку [6, с. 47].

2.) Особливу роль у забезпеченні інформаційної безпеки держави відіграють неурядові аналітичні центри або так звані «мозкові центри», «фабрики думки». Так прийнято називати публічні науково-дослідні установи, що здійснюють консультування державних структур і як правило спеціалізуються на гуманітарних науках – політики, економіки, право і т. д. Продукція таких організацій включає в себе прикладну соціально-політичну експертизу, аналітичні дослідження, оцінку та прогнозування економічних та соціокультурних наслідків політичних рішень.

Неурядовий аналітичний центр як елемент громадянського суспільства становить своєрідне ядро концентрації інтелектуального потенціалу експертів та науковців, які в змозі генерувати суспільно значущі ідеї і, за допомогою каналів зв'язку із державними інститутами, забезпечувати їх практичну реалізацію. Багато зарубіжних політологів вважають, що велика кількість цілей, які ставлять перед собою сучасні держави, зокрема в секторі безпеки, вимагають від політичного керівництва країни розширеного пошуку засобів розробки конкурентоспроможних програм для ефективного захисту національних інтересів у інформаційній сфері.

3.) В сучасних умовах мас медіа є складовим елементом інформаційного простору країни. ЗМІ здійснюють вплив на всі, без виключення, сфери життя суспільства (політику, економіку, соціокультурну сферу і т. д.). Швидкі темпи розвитку інформаційних технологій, а також утвердження цінностей постіндустріального суспільства підвищує вагу сучасних мас медіа, особливо в секторі інформаційної безпеки.

Мас медіа є, з одного боку, репрезентантами суспільно-політичних процесів, а з іншого, важелем впливу на громадську думку, оскільки є одним із основних джерел інформації. ЗМІ функціонують у якості повноцінного елемента інформаційного простору держави та суспільства і можуть зіграти двояку роль: як допомогти державі в забезпеченні інформаційної безпеки так і слугувати в якості основної інформаційної загрози. Саме тому від

скоординованих дій державних органів у сфері інформаційної політики, побудови правильного діалогу між ЗМІ, державою та суспільством залежить те яку роль в інформаційному просторі вони будуть грати [3, с. 85].

Варто також розглянути основні механізми взаємодії між державою і суспільством в сфері забезпечення інформаційної безпеки з трьох ракурсів.

1. Інституційний вимір. Перш за все, комунікативні зв'язки між владою і суспільством будуються через використання консультативних органів-посередників (наприклад громадських рад), які створюються при державних структурах і виконують роль своєрідного «інформаційного мосту».

2. Нормативно-правовий вимір. Шляхом прийняття необхідних законів, директив, а також укладення договорів влада має можливість залучати громадські організації та об'єднання до реалізації політики безпеки в інформаційній сфері. Даний принцип безпосередньо залежить від попереднього, так як без інституційної основи реалізація правових норм у відносинах влади і суспільства неможливо.

3. Практичний вимір. Кінцевою стадією співпраці між владою та суспільстві в інформаційній сфері є реалізація спільних проектів та ініціатив, прийняття необхідних рішень і активна діяльність в суспільно-політичній практиці [1, с. 21].

Висновки. Отже, в сучасних умовах високий рівень взаємодії між державними структурами та інститутами громадянського суспільства є незмінним атрибутом розвинутої демократичної правової держави. Особливо важливою така співпраця є в секторі інформаційної безпеки. Можна умовно виділяти три групи інституцій, які виступають у ролі суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки: громадські об'єднання, неурядові аналітичні центри, засоби масової інформації. Співпраця між ними та державними структурами відбувається у трьох основних вимірах: інституційному, нормативно-правовому та практичному.

Література:

1. Головка А. А. Власть и общество в борьбе с внешними информационными угрозами / Анатолий Анатолійович Головка // «Актуальные проблемы современной науки» (Москва-Астана-Харків-Відень, 28 червня 2016). – Международный научный центр, 2016. – С. 20-22
2. Головка А. А. Громадянське суспільство як суб'єкт забезпечення інформаційної безпеки України / Анатолий Анатолійович Головка // «Україна в процессах глобального інформаційного обміну» (м. Львів, 26-27 травня 2016р.). – Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2016. –С. 103-105
3. Головка А. А. Діяльність сучасних ЗМІ в контексті інформаційної безпеки України / Анатолий Анатолійович Головка // «Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук» (м. Ужгород, 08-09 квітня 2016 р.). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – С. 85-87
4. Головка А. А. Сучасні реалії взаємодії між державою та громадянським суспільством в Україні / Анатолий Анатолійович Головка // «Актуальные научные исследования в современном мире» (м. Переяслав-Хмельницький 26-27 червня 2016). – Переяслав-Хмельницький: «iScience», 2016. – С. 84-87
5. Закон України «Про громадські об'єднання» [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
6. Корнієвський О. А. Громадські об'єднання як суб'єкт політики національної безпеки: постановка проблеми / Олександр Анатолійович Корнієвський // Стратегічні пріоритети. – №1(10). – 2009. – С. 43-50
7. Г. Почепцов. Сучасні інформаційні війни // Г. Г. Почепцов. Київ: Києво-Могилянська академія. – 2015. – 495 с.
8. Степаненко В.П. Конфігурація панування та спротиву в контексті інституціональних особливостей розвитку громадянського суспільства в Україні//Держава та глобальні соціальні зміни: історична соціологія панування та спротиву в епоху модерну : міжнар. наук.-практ. конф. з соціології, 26-27 лист. 2015 р. – К. : Університет Київська політехніка. – С. 88-91